

УДК 378.147.091.3:81'243:330-057.87
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.47-51

Дроздова Вероніка Вячеславівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницький національний університет
м.Хмельницький, Україна
ehorova@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2367-8784>

Рудніцька Катерина Валеріївна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницький національний університет
м.Хмельницький, Україна
karudik29@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9644-8226>

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ТЕКСТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО (НА ПРИКЛАДІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ)

Анотація. У статті розглянуто проблему використання навчального тексту на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти на прикладі підготовки майбутніх економістів. На основі вивчення педагогічної, психологічної та методичної літератури, програмно-методичної документації ЗВО та досвіду практичної роботи, виявлено, що питання використання навчального тексту в процесі вивчення іноземної мови студентами-економістами недостатньо досліджено. Зазначено, що низький рівень володіння іноземною мовою студентами економічного профілю та необхідність формування в них лексичного запасу для читання професійно-орієнтованих текстів підняв проблему створення та відбору навчальних текстів, що зумовлює актуальність дослідження. Мета статті полягає в аналізі змісту навчального тексту та особливості його використання на заняттях з іноземної мови з майбутніми економістами. Для розв'язання поставлених завдань було використано теоретичні та емпіричні методи дослідження з метою виявлення релевантних тем для розробки навчальних текстів для майбутніх економістів. Обґрунтовано, що лексичний матеріал до навчальних текстів має добиратися з урахуванням критеріїв комунікативної значущості, професійної орієнтованості, семантичної і словотвірної цінності слів. Виявлено, що використання навчального тексту дозволяє створювати ситуації навчально-професійного спілкування, доповнює знання студентів, отримані під час вивчення базових дисциплін.

Ключові слова: навчальний текст; іноземна мова; майбутні економісти; комунікативна діяльність; навчально-пізнавальна діяльність.

Вступ. Однією з умов успішної роботи, кар'єрного зростання та конкурентоспроможності на ринку праці для фахівців усіх сфер діяльності є досконале володіння іноземною мовою. Оскільки бізнес в Україні все більше інтегрується в світову економіку, потреба в фахівцях у галузі економіки та фінансової сфери, які володіють іноземною мовою та здатні самостійно комунікувати із зарубіжними партнерами, працювати з документацією, вузькопрофільною літературою, є вимогою сьогодення. Знання іноземної мови стає базовим навиком працівника на рівні з умінням працювати з комп'ютером. Володіння професійною англійською мовою для майбутніх студентів-економістів допоможе знайти престижну та високооплачувану роботу в фінансовій сфері, вміти об'єктивно оцінювати поточну ситуацію в світовій економіці, виробляти стратегію підвищення ефективності економіки для свого підприємства, успішно та якісно працювати з інвесторами. Оскільки у законі України «Про вищу освіту» [1] наголошується на важливості та необхідності сприяння країни в міжнародному співробітництві, тема нашого дослідження набуває особливого значення та актуальності. У зв'язку з низьким рівнем володіння іноземною мовою студентами економічного профілю та необхідністю формування в них лексичного запасу для читання професійно-орієнтованих текстів постає проблема створення і відбору навчальних текстів, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тривалий час текст як предмет вивчення викликає зацікавленість з боку великої кількості науковців.

О.Біляєв, О.Гойхман, І.Зимня переважно опікуються питаннями щодо усних текстів; І.Білодід, Л.Виготський та інші досліджують структуру тексту; Л.Клобукова, Н.Метс – текст як найвищу комунікативну одиницю; М.Бахтін, І.Гальперін, Т.Дрідзе вивчають текст як одиницю писемного мовлення; Л.Бей, Н.Кулібіна, Є.Верещагін, К.Мотіна та ін. – текст як навчальний матеріал; Ю.Сорокин розглядав психолінгвістичні аспекти вивчення тексту; Л. Лосева, І. Гальперін, Н.Зарубіна та ін. – питання лінгвістики тексту; Л.Велічко, Т.Ладиженська, та ін. – текст для розвитку мовлення. У сфері навчання іноземним мовам науковці О.Каган, Н.Бурвікова, Н.Кулібіна та ін. досліджують роботу з текстом (як самостійну, так і під час занять).

Водночас аналіз науково-педагогічної літератури і практичний досвід засвідчують, що проблема використання навчального тексту в процесі вивчення іноземної мови студентами - економістами недостатньо досліджена.

Мета статті – проаналізувати зміст навчального тексту та особливості його використання на заняттях з іноземної мови з майбутніми економістами.

Для розв'язання поставлених завдань було використано такий комплекс **методів дослідження**: теоретичні – аналіз наукових джерел, педагогічної, психологічної літератури й навчально-методичних матеріалів, порівняння; емпіричних – анкетування, бесіди, тестування, узагальнення педагогічного досвіду; аналіз продуктів діяльності (аналіз робочих програм кафедр факультету економіки та управління Хмельницького національного університету) вико-

ристано з метою виявлення релевантних тем для розробки навчальних текстів для майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу. У методиці викладання іноземної мови тексти поділяють на навчальні, адаптовані та аутентичні. Навчальні тексти розробляються викладачами для вирішення конкретних завдань в процесі навчання, а саме: ознайомлення студентів з лексичними одиницями, навчання граматики та аудіювання. Науковці, що ставлять за мету визначити роль тексту в процесі вивчення іноземної мови, відзначають, що «з урахуванням визнання тексту в якості основної комунікативної одиниці, ми маємо всі підстави трактувати практичні цілі навчання іноземної мови як придбання тими, хто навчається, умінь розуміти (у процесах читання та аудіювання) і створювати (у процесах говоріння та письма) тексти» [2, с.205]. Безпосередньо сам текст є складною одиницею дослідження, оскільки одночасно вміщує мовні, логічні, мовленнєві, мисленнєві, стилістичні, експресивні та інші компоненти [3, с.3].

Використання навчального тексту дозволяє створювати ситуації навчально-професійного спілкування, доповнює знання студентів, отримані під час вивчення базових дисциплін. Комунікативна діяльність на основі навчальних текстів формує професійно-мовленнєві, навчально-професійні, соціокультурні вміння і навички, зокрема, адекватно розуміти загальний зміст наукових текстів, на основі сприйнятої інформації виділяти мікротеми, ключові слова, деталі, окремі факти, положення і зв'язки між ними, репродукувати основний зміст навчального тексту з опорою на план, будувати власне (усне чи письмове) висловлювання за вивченим матеріалом, застосовувати здобуті знання під час розв'язування навчально-професійних завдань тощо [4].

Ми підтримуємо думку щодо врахування поступового переходу від адаптованих навчальних матеріалів на першому курсі до аутентичних на старших курсах підготовки.

Як показує аналіз навчальної літератури відбір текстів фахівці здійснюють з підручників економіки. Провідними методами визначено, що лексичний матеріал до таких текстів має добиратися з урахуванням критеріїв комунікативної значущості, професійної орієнтованості, частотності відібраної термінології, семантичної і словотвірної цінності слів. Обсяг нового граматичного матеріалу подається дозовано. Зважаючи на те, що в подальшому студентам доведеться самостійно опрацювати великі обсяги літератури за фахом, рекомендується зберігати стильову своєрідність текстів, характерних для певної спеціальності. Доцільним є також використання навчального тексту, «який містить типову інформацію, має певну логіко-змістовну композицію, що піддається програмуванню і характеризується стійкістю варіантів мовної діяльності у певній сфері спілкування» [5, с.32]. Аналіз навчально-методичної літератури показав, що основними типами навчальних текстів, на основі яких студенти-економісти вчать будувати свої монологічні висловлювання, є тексти описового характеру: описи матеріальних об'єктів (предметів, явищ, фактів), опис матеріального процесу (експерименту, дії тощо), опис абстрактних понять, опис таблиць, схем тощо. Вибір такого функціонально-смиислового типу тексту зумовлений ще й іншими причинами. По-перше, такий тип тексту містить основний пласт лексики, передбаченої мінімумом. По-друге, він дозволяє реалізувати комунікативні ситуації, що є типовими для тематики занять з фахових дисциплін: визначення об'єкта, якісна характеристика об'єкта, класифікація об'єкта, характеристика

за складом і властивостями, використання явища на практиці тощо. Кожну комунікативну ситуацію обслуговує певний набір мовленнєвих моделей (структури, що актуалізують смисл, заданий ситуацією чи інтенцією). Такі мовленнєві моделі наповнюються різним лексичним матеріалом залежно від змісту висловлювання. Відтак, навчальний текст демонструє студентам способи реалізації мовленнєвих моделей. Відповідно, це вимагає відбору і створення комунікативного мінімуму мовленнєвих моделей, достатнього для потреб студентів у комунікативних ситуаціях навчально-професійного спілкування.

Під час занять ми акцентуємо увагу передусім на аналітичне читання, але додаємо й інші види роботи. Студентам спочатку пропонуємо мікротексти, обираємо тексти з певною структурно-змістовною організацією. Обсяг текстів збільшується, що дозволяє розпочинати роботу над формуванням навичок конспектування. Завдання викладача іноземної мови полягає у відпрацюванні лексичного матеріалу, з урахуванням якого він вводить нові граматичні і синтаксичні конструкції, характерні для наукового стилю мовлення.

На наше переконання, в основу відбору і систематизації мовленнєвих моделей доцільно було б покласти тематико-ситуативний принцип. Це передбачає виокремлення основних структурних компонентів наукового знання, а саме: явищ, наукових фактів і понять, гіпотез, методів дослідження, законів і теорій. Для кожного елемента наукового знання виокремлюємо певні зв'язки, зумовлені логікою предмета. Відбір і використання мовленнєвих моделей у навчальних текстах сприяє багаторазовій повторюваності висловлювань фахової тематики, а, отже, поступово виробляє автоматизовані навички в різних видах мовленнєвої діяльності у межах стереотипізованих висловлювань.

Із когнітивного погляду такі мовленнєві моделі можна розглядати не тільки як зразки вираження змісту, а й як функції оперування. Так, виконуючи різні комунікативні завдання, через аналіз мовленнєвої діяльності, студенти-економісти осмислюють різні способи вираження мовленнєвих інтенцій. Така робота з розвитку операційної сторони пізнавальної діяльності пов'язана з необхідністю здійснення мисленнєвих (пізнавальних) дій. Мисленнєві дії забезпечуються отриманими знаннями, розумінням й усвідомленням завдання, яке необхідно виконати, і навичками користування прийомami навчально-пізнавальної діяльності.

З психологічного погляду виділяють систему прийомів розумової діяльності (узагальнення, абстрагування тощо), тобто, йдеться про способи, за допомогою яких здійснюють розумову діяльність. Під час навчальної діяльності більшість прийомів розумової діяльності збігаються з прийомami навчальної роботи. Прийоми навчально-пізнавальної діяльності є важливими для розвитку мовленнєво-професійних і навчально-професійних умінь і навичок. Основними прийомami навчально-пізнавальної діяльності є синтез, аналіз, порівняння, класифікація, узагальнення, абстрагування, систематизація, аналогія тощо. Багато прийомів, зокрема, прийоми порівняння, узагальнення, аналогії студенти використовують при вивченні різних навчальних дисциплін без спеціальної роботи над їх формуванням. Роботу над формуванням умінь і навичок використання прийомів навчально-пізнавальної діяльності у мовленнєвій діяльності скеровуємо за певною схемою: на початковому етапі студент осмислює комунікативне завдання і схему дії прийомів; на проміжному етапі

на конкретних зразках відбувається відпрацювання введених прийомів до автоматизованих навичок; на останньому етапі, що тісно поєднується з повсякденною навчальною діяльністю, відбувається закріплення засвоєних прийомів у нових ситуаціях. Мовленнєва діяльність майбутніх економістів стає усе більш автоматичною, безпомилковою, підвищується рівень швидкості говоріння [6].

Така робота можлива лише за наявності методичного інструментарію (методів, форм та засобів). За нашим глибоким переконанням, розробку методичного інструментарію, що містить зразки усної та писемної мови, викладачі мови повинні здійснювати в тісній координації з викладачами-предметниками. Сформовані завдяки таким зусиллям прийоми навчально-пізнавальної діяльності дозволяють студентів зайняти активну пізнавальну позицію і здійснювати оптимальний вибір рішень, реалізуючи комунікативні наміри.

Підкреслимо, що одиницею представлення навчального матеріалу для формування певного прийому є навчальний текст, але першочерговим завданням

для викладачів постає розробка системи алгоритмів роботи з текстом, комунікативно-когнітивних вправ й завдань на закріплення способів вираження логіко-сміслових категорій наукового тексту та професійного мовлення. Роботу з навчальними текстами плануємо так: від підготовленого сприйняття тексту до його репродукування, а потім і продукування власного монологічного висловлювання на основі вивченого. Нами використовуються дотекстові завдання лексичного та лексико-граматичного характеру, що покликані сприяти ознайомленню, розумінню окремих змістовно-сміслових елементів до читання тексту, післятекстові завдання, спрямовані на виявлення розуміння та усвідомлення отриманої інформації, і, як наслідок, на створення власних текстів, які тематично пов'язані із опрацьованим.

Такий алгоритм роботи з навчальним текстом виробляє у студентів навички мовленнєвої поведінки у навчально-професійній сфері.

Для поглиблення мовних знань, майбутнім фахівцям економічного профілю пропонуємо тексти тематично пов'язані з професією. Наприклад:

Навчальний текст:

Banking

The way in which a bank is organized and operates is determined by its objectives and by the type of economy in which it conducts its business. A bank may not necessarily be in business to make a profit. Central banks, for example, provide a country with a number of services, while development banks exist to increase the economic growth of a country and raise the living standard of its population. On the other hand, the aim of commercial banks is to earn profits. They therefore provide and develop services that can be sold at a price that will make a profit.

Many banks offer a combination of wholesale and retail banking. The former provides large-scale services to companies, government agencies and other banks. The latter mainly provides smaller-scale services to the general public. Both types of banking, however, have three essential functions, which are: – deposits; – payments; – credits.

These three functions are the basis of the services offered by banks. They make it possible for banks to generate profits and to achieve their operating aims.

Recently banks have started to offer many new facilities to their customers. There are new types of accounts, cheque cards, cash cards, credit cards, insurance cover, investment services. However, one of the most important services which banks offer is that they lend money to their customers. The methods available for a customer to borrow from his bank and the rate of interest he is charged, vary from country to country and bank to bank. One way of borrowing is to overdraw on your account. This is useful if you only wish to borrow a small amount for a short time. Another way is to arrange a «personal loan». A personal loan is for a fixed period of time usually 3–5 years. Many people take out a personal loan, for example, to buy a car. Each month the customer makes a payment on the loan to the bank.

Під час роботи з текстом, як показує досвід, використання мультимедійних засобів, аудіо- та відео- матеріалів, інтерактивних методів навчання, зокрема, рольових ігор, дискусій, проектів допомагає краще засвоїти навчальний матеріал і підвищує

продуктивність навчання. Так, рольові ігри на основі текстів стимулюють творче мислення, «навчають» емоційно співпереживати прочитане. В якості прикладу пропонуємо наступну рольову гру.

Рольова гра:

AT THE BANK

You are a bank employee. Clients will come and ask you information about financial products that your bank offers, such as loans, credit cards, mortgages, and savings accounts. First, you will explain your bank's financial products. Then when the client opens an account or applies for a loan, mortgage, or credit card, you will write down their credit profile.

Окрім того, для засвоєння матеріалу, нами використовується дискусія з теми, яка створює інтелектуальний простір для роздумів, сприяє зваженню рішень та їх ухваленню рівноправними та готовими до розумової боротьби студентами. Зі студентами 4

курсу ми використовували такі види дискусій іноземною мовою: «круглий стіл», командні «дебати», парний «поєдинок», «перехресні баталії». Пропонуємо дискусію як приклад.

IS INVESTING IN GOLD A WISE FINANCIAL DECISION?

Is it rare and required?

Keep in mind... The average global cost to produce an ounce of gold is approximately \$1400/ounce. With most any other commodity or service, gold's market price is dictated by supply and demand. If the price drops below the cost to produce it then a shortage would be inevitable and this would result in the stabilizing of the price to a level where global demand could be kept. Essentially, it is a hedge against dollar depreciation. 100 years ago, \$100 could

have bought a large piece of land. Today it would fill my gas tank one and a half times. What will it be able to buy in 100 years? A bar of gold on the other hand, has not eroded in value over the last 100 years. It lasts as long as other stable earth elements, it's required in industrial processes, it's in demand for its beauty and other reasons, and this will not likely change, as it hasn't for thousands of years.

Long term?

YES. The Enron catastrophe shook me up. They say the US is doing well and getting stronger. I see it another way. Short term there are wiser investments, this also depends on your age and personal goals.

Is gold a limited commodity?

Gold has a multitude of uses in industries and is consumed in some processes. It never oxidizes has great Vander Waals force (the highest in industries) and extreme cohesion. Until someone can find a way to manufacture gold it will always be valuable. My view on gold simply follows history.

Is gold one of the only investments that will never vary as much as a stock?

Investing in gold is probably the safest investment that can be made in these uncertain times in the stock market. Gold will never lose its value because people will always need it to buy expensive gifts. Even if the economy falls apart, the rich will still purchase gold. Stocks may fluctuate drastically, so gold is the best option at this time.

Does it always retain value?

Countries and businesses rise and fall, but gold, since ancient times, always retains its value. Therefore, in times of uncertainty, such as today, gold is a sensible investment, as it protects the owner from any possible collapse of the currencies, such as the dollar or the euro. While gold may go up and down in value, it will never completely lose its worth [6].

Дискусії за прочитаним матеріалом або з теми, що стосується професії, спонукають студентів-економістів замислитися над питаннями, що були поставлені, аргументовано відстоювати власну позицію, обґрунтовувати її, водночас, толерантно ставитися до переконань співрозмовника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, слід зазначити, що використання навчальних текстів у навчально-виховному процесі з майбутніми економістами сприяє оволодінню та засвоєнню професійної лексики. Комунікативна діяльність на основі навчальних текстів формує професійно-мовленнєві, навчально-професійні, соціо-

культурні вміння і навички, зокрема, адекватно розуміти загальний зміст наукових текстів, аналізувати інформацію та вміти використовувати засвоєне самостійно, відстоювати свою точку зору, толерантно ставитися до опонентів, розвивати навички креативного та критичного мислення тощо. Зазначене дозволяє підготувати сучасного фахівця в сфері економіки та фінансів, який буде вільно володіти іноземною мовою та посяде гідне місце серед конкурентів на ринку праці. Перспективи подальших досліджень полягають у подальшому вивченні особливостей використання адаптивних та автентичних текстів для майбутніх економістів.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1391950419561429#Text> (дата звернення: 01.10.2020).
2. Клеменцова Н.Н. Текст в обучении иностранному языку. *Вестник МГИМО-Университета*. 2012. № 5 (26). С.204–209.
3. Новиков А.И. *Семантика текста и ее формализация*. М.: Наука, 1983. 213 с.
4. Основы научной речи: учебное пособие для студентов нефилологических высших учебных заведений / Н.А.Буре, М.В.Быстрых, С.А.Вишнякова и др.; под ред. В.В.Химика, Л.Б.Волковой. СПб.: Филологический факультет СПбГУ. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 272 с.
5. Асоян Л. В., Тарасова Т. В., Цареградська Т. А. Актуальні методичні напрямки вдосконалення викладання російської мови студентам-іноземцям у ВНЗ України в навчально-професійній сфері з урахуванням міжпредметних зв'язків. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. URL: <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/5.pdf> (дата звернення 09.09.2020)
6. Рудницька К.В. Формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю у вищих навчальних закладах: дис. канд. пед. наук, Нац. академія Держ. прикорд. служби України ім.Б.Хмельницького, Хмельницький, 2015.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»] № 1556-VII. (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1391950419561429#Text>. [in Ukrainian].
2. Klemencova, N.N. (2012). Tekst v obuchenii inostrannomuazyku [Text in foreign language learning]. *MGIMO Review of International relations*, 5 (26), 204–209. [in Russian].
3. Novikov, A.I. (1983). *Semantika teksta i ee formalizaciya* [Semantics of the text and its formalization]. Nauka. [in Russian].
4. Bure, N.A., Bystrykh, M.V., & Vyshniakova, S.A. (2003). *Osnovy nauchnoy rechi* [The fundamentals of scientific speech]. Akademyia. [in Russian].
5. Asoian, L.V., Tarasova, T.V., & Tsarehradska, T.A. (n.d.). Aktualni metodychni napriamky vdoskonalennia vykladannia rosiiskoi movy studentam-inozemtsiam u VNZ Ukrainy v navchalno-profesiinii sferi z urakhuvanniam mizhpredmetnykh zviazkiv [Current methodological areas in the improvement of Russian teaching to foreign students at Ukrainian universities in the educational and professional sphere based on interdisciplinary links]. *Teaching Languages at Higher Institutions*. <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/5.pdf> [in Russian].
6. Rudnitska, K.V. (2015). Formuvannia profesiinoini movnoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv ekonomichnoho profilu u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional language competency of future economists in higher education institutions] (Unpublished candidate dissertation). Bohdan Khmelnytsky National Academy of State Border Guard Service of Ukraine. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.10.2020 р.

Стаття прийнята до друку 18.10.2020 р.

Drozdova Veronika

PhD (in Pedagogical Sciences), Associate Professor
Foreign Languages Department
Khmelnitsky National University
Khmelnitsky, Ukraine

Rudnitska Kateryna

PhD (in Pedagogical Sciences), Associate Professor
Foreign Languages Department
Khmelnitsky National University
Khmelnitsky, Ukraine

THE USE OF AN EDUCATIONAL TEXT IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (ON THE EXAMPLE OF FUTURE ECONOMISTS)

Abstract. The purpose of the article is to analyze the content of the educational texts and the peculiarities of their use in foreign language lessons for future economists. Theoretical and empirical research methods were used to solve the tasks in order to identify relevant topics for the development of educational texts for future economists. The issue of educational text use at foreign language lessons at higher education institutions is analyzed on the example of future economists training. Based on the study of pedagogical, psychological and methodological literature, programmes and methodological documentations of higher education institutions and practical experience, we found that the use of the educational text in the process of learning a foreign language by students-economists has been insufficiently studied. It has been noted that the low level of foreign language proficiency of the students of the economic specialization and the need to form their vocabulary for reading professionally oriented texts has raised the question of creating and selecting educational texts, which determines the relevance of the study. In the methodology of a foreign language teaching, texts are divided into educational, adapted and authentic. Educational texts are developed by teachers to solve specific problems in the learning process, namely: acquainting students with lexical items, learning grammar and listening. The lexical material for educational texts should be selected taking into account the criteria of communicative significance, professional orientation, semantic and word-forming value of words. The use of the educational texts allows to create situations of educational and professional communication, complements the knowledge of students obtained during the study of basic disciplines.

Key words: educational text; foreign language; future economists; communicative activity; educational and cognitive activities.